

А. С. Токарська

Навчально-науковий інститут права і психології
 Національного університету “Львівська політехніка”,
 д-р юрид. наук, проф.,
 проф. кафедри теорії та філософії права

**СТРАТЕГ-КЕРМАНІЧ І ПРАВНИК:
 ПРОЕКЦІЇ НА СУЧАСНІСТЬ
 (ДО 75-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ СМЕРТІ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО)**

© Токарська А. С., 2016

Стаття присвячена видатній історичній особистості кінця XIX – початку XX ст. Це представник світської інтелігенції Галичини, який зумів організувати просвітницький правничий рух і галицький політикум; очільник Західно-Української Народної Республіки, автор майже півсотні наукових праць, видавець журналу “Часопись Правнича”, укладач “Німецько-українського правничого словаря”, автор “Історії політичної думки галицьких українців 1848–1914. На підставі споминів і документів” та ін. Посол Віденського парламенту, член і керівник Головної Української Ради Союзу визволення України, Загальної Української Ради, президент першого українського Секретаріату ЗУНР, голова Комісії виборчої реформи в УНР у Станіславові, член Національної Ради Адвокатської у Варшаві та ін.

Ключові слова: правник, видавець, посол, президент, голова.

А. С. Токарская

**СТРАТЕГ-РУКОВОДИТЕЛЬ И ЮРИСТ:
 ПРОЕКЦИИ НА СОВРЕМЕННОСТЬ
 (К 75-ЛЕТИЮ СО ДНЯ СМЕРТИ КОНСТАНТИНА ЛЕВИЦКОГО)**

Статья посвящена известной исторической личности конца XIX – начала XX в., представителю светской интеллигенции Галичины, который сумел организовать просветительское юридическое движение и галицкий политикум; руководитель Западно-Украинской Народной Республики, автор почти полсотни научных работ, издатель журнала “Часопись Правнича”, составитель “Німецько-українського юридического словаря”, автор “Історії політичної думки галицьких українців 1848–1914. На підставі споминів і документів”. Посол Венского парламента, член и руководитель Главного Украинского Совета освобождения Украины, Общего Украинского Совета, президент первого украинского Секретариата ЗУНР, председатель Комиссии избирательной реформы в УНР в Станиславове, член Национального Совета Адвокатского в Варшаве и др.

Ключевые слова: юрист, издатель, посол, президент, председатель.

A. S. Tokarska

**STRATEGIST, LEADER AND LAWYER: PROJECTION
 ON THE PRESENT (TO THE 75 ANNIVERSARY SINCE
 THE DEATH OF KONSTANTIN LEVITSKY)**

The article is dedicated to outstanding historical figures of the late XIX – early XX century, the representative of the secular intelligentsia of Galicia, which has managed to organize educational rights movement and Galician politics; head of the West Ukrainian People's

Republic, the author of nearly fifty scientific papers, publisher of the magazine “Legal magazine” originator “German-Ukrainian Legal dictionary,” the author of “History of Political Thought 1848–1914 Ukrainian Galician. Based on the records and documents “and others. Ambassador Vienna parliament member and leader of the Union of Ukrainian Supreme Liberation of Ukraine, Ukrainian General Council, the President of the first Ukrainian ZUNR Secretariat, the head of the Commission in electoral reform UNR Stanislaw, member of the National Council of the Bar in Warsaw and others.

Key words: lawyer, publisher, ambassador, president, chairman.

Постановка проблеми. Частина наукового історичного дискурсу, на жаль, у вітчизняній науці досі мало введена у науковий обіг у зв'язку з певними об'єктивними причинами. Перша з них пов'язана зі становищем Східної Галичини у XIX–XX ст. та належністю її території до різних держав (Австро-Угорщина, Польща). Друга причина малодослідженості правничих процесів у Галичині пов'язана із першою, а також із тим, що на них позначився вплив ідеологічної платформи СРСР, за якою вівся “відбір ненадійників” за тоталітарною оцінкою їхньої ідеологічної позиції, до яких потрапив і К. Левицький.

Потреба в осмисленні феномену появи громадської, політичної та професійно корисної особистості-державотворця, не успадкованого і певною мірою незнаного для наслідування у науковому вимірі сучасності, – очевидна.

До таких постатей належить різнобічна і геніальна особистість Костя Антоновича Левицького. У тоталітарній системі відіграли свою шкідливу роль: 1) арешт і ув'язнення в СРСР К. Левицького за його громадсько-політичну діяльність; 2) втрата частини дослідницьких матеріалів щодо життя і діяльності К. Левицького, частини архівних матеріалів, які опинилися у Варшаві та Відні.

Значення багатогранної особистості для успішного розвитку держави у найскладніші періоди її становлення є незаперечним. Це можна довести на прикладі величезної спадщини державного діяча, правника, науковця, який заслуговує на окремий детальний аналіз його спадку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постає відомого державотворця і правника, 75-річчя від дня смерті якого ми відзначаємо цього року, вже в роки незалежності України привернула увагу вітчизняних дослідників. Серед них Тарас Андрусак, Ігор Андрухів, Ірина Василик та інші. Дослідники торкнулися державотворчого і правничого спадку Костя Левицького як адвоката, організатора багатьох правничих, зокрема молодіжних заходів, видавця та публіциста (Т. Андрусак).

Енциклопедичний перелік окремих відомих громадсько-політичних діячів, правників, зокрема, із коротким біографічним описом імен і основних життєвих дат та фактів належить Ігорю Андрухіву. Дослідницею творчості Костя Левицького є Ірина Василик.

Лише короткі біографічні дані про важливі періоди із життя і творчості К. Левицького містять: Енциклопедія Українознавства, Антологія правничої думки в Галичині (1889–1900) та інші джерела.

Історичний період діяльності К. Левицького став об'єктом зацікавлення К. Невицького, М. Грушевського, Д. Дорошенка, І. Крип'якевича та ін.

Невирішені раніше проблеми дотепер, на жаль, залишаються, не систематизовані всі творчі й професійно-правові напрями діяльності видатного діяча Східної Галичини, правника і національної особистості-державотворця Костя Левицького.

Таке науково-теоретичне осмислення національного спадку розширить межі наукових досліджень маловідомих сторінок існування частини України – Галичини – в умовах її поневолення та державотворчих устремлінь.

Мета статті. Напередодні ювілейної дати від дня смерті видатного творця й обдарованої особистості К. Левицького виникає потреба актуалізувати всю багатоаспектну (переважно правничу) спадщину, яка містить багатющий матеріал юридичної практики, її аналізу, про творення державних інституцій, просвітницьку діяльність, організовані громадські рухи.

Виклад основного матеріалу. Кость Левицький (1859–1941) – уродженець Станіславщини (тепер Івано-Франківськ). Формування прогресивної різноспрямованої талановитої особистості відбувалося під час здобуття освіти у Станіславській гімназії. Це була середня освіта від року 1869, під час якої у багатонаціональному місті лише започатковувався український національний рух.

Нова хвиля національного відродження в Галичині початку 70-х років XIX ст. нестримно виносила на вершини активізації зрілих й сміливих особистостей. Вони були натхненні ідеями Т. Шевченка, М. Драгоманова, М. Шашкевича.

Юнакові Костю Левицькому було де почерпнути першопочатки духу українства. Йдеться про родинний дух. Саме батьки заклали синові основи політичного і патріотичного мислення. Батько Антон Левицький – греко-католицький священник. Зі студентських років був членом “Громади”, таємної студентської організації, у зрілому віці пропагував ідеї “Просвіти”, працював із неписьменними односельцями, допомагав їм позбутися безпросвітництва.

Потужний вплив на формування світогляду Костя Левицького здійснювали викладачі гімназії Євген Жалехівський, Іван Лопушанський, Аполлн Нечай, Клим Ганкевич, Іван Саноцький, Іван Ружицький, Юліан Целевич та ін.

Крім цього, ще і народовецькі громади 1860–1870 рр. вплинули на розвиток українського національного руху.

Закінчивши гімназію 1878 року, К. Левицького став студентом правничого факультету університету (м. Львів). Це був так званий зрілий етап формування особистості у професійному плані й ще активнішого поглинання ідей національного руху. На тлі реформ в Австрійській імперії відбулася активізація молодіжного становлення світобачення щодо того, яким має бути національний характер культурно-просвітницьких товариств і студентських нестатутних громад. Важливу засадничу тезу було сформовано під впливом І. Франка і М. Драгоманова: “реакція проти формального українства” [9, с. 133].

Кость Левицький був членом “Академічного кружка”, а потім із 1880 р. перейшов від русофільства у гурток “Дружній лихвар” зі звинуваченням за те, що у перекладі він застосував орфографічний підхід, а саме правопис, сформований на основі фонетичного принципу.

Дослідник І. Андрухів констатує, що ще навчаючись, К. Левицький вступив у таємну українську організацію “Громада”, яка в Станіславі почала діяти із 1863 р., коли в гімназійних містах Галичини з’явилися народовецькі гуртки молоді. Появі таких осередків молоді передувало, як правило, піднесення патріотичних почуттів серед старшокласників гімназій, зростання інтересу до власної національної ідентичності, маніфестація своєї непольськості. Ключовою постаттю народовецького руху в Станіславі був учитель Омелян Гороцький. Діяльність станіславської організації активізувалася з 1865 р., зокрема з ініціативи місцевих гімназистів Остапа Терлецького і Володимира Навроцького.

Закінчення Львівського університету, а також Віденського, початок трудової діяльності припали на 1882 р. Першим місцем роботи стала канцелярія Галицького намісництва. Навчаючись в університетах, юнак виявляє свої творчі наукові здібності. Готуючись до викладацької роботи у Львівському університеті, Кость Левицький вибирає об’єктом дослідження законодавчі акти “Руської Правди” періоду Київської Русі. Однак ситуація була такою, як і з генієм Франком: у Львівському університеті К. Левицькому відмовили у захисті такого дослідження і відповідно не прийняли на викладацьку роботу.

Однак ще один щабель навчання пов’язаний зі складанням іспиту на фах “адвоката” (1890), хоча адвокатську практику К. Левицький започаткував ще 1882 р. Відкривши у 1890 р. у Львові приватну адвокатську установу, він заснував у галицькому краї студії формування в населення вищої правосвідомості, скеровуючи на це і своїх сучасників – випускників Львівського університету Є. Олесницького, Т. Кормоша, М. Короля, А. Коса, А. Горбачевського, С. Федака, М. Шухевича, А. Чайковського, К. Трильовського та ін.

Така об’єднана свідомою частина суспільства спричинилася і до творення в Галичині Української національно-демократичної партії, що мало свій вислід: 1918 р. у листопаді відбулася національно-демократична революція, в результаті якої була сформована ЗУНР.

Оточення високо оцінювало національну спрямованість свого адвоката, його працездатність і готовність бути “оборонцем у карних справах і справах цивільних”.

Різномпланова професійна і громадська робота постійно розширювалася і поглиблювалася. Серед зацікавлень і корисних спрямувань заради об'єднання української громади К. Левицького – участь у товаристві “Просвіта” і Науковому товаристві імені Шевченка. Робота товариств була скерована на розв'язання гострих суспільних завдань задля підвищення правової культури народних мас, реалізації назрілих питань національної ваги та добробуту. Це були установи економічного, освітнього і культурного розвитку проєвропейського взірця.

Спочатку К. Левицький був секретарем Головного відділу “Просвіти”, а з середини 1890-х – головою Львівської філії “Просвіти”, пізніше (1900–1906 рр.) – керівником Головного відділу. Йому доводилося вести непросту на той час організаційну роботу щодо відкриття читалень “Просвіти”, охоплення максимальної кількості населення, яке не завжди розуміло новації і не усвідомлювало їх. Широке заснування “Просвітою” читалень розпочалося із 1891 р. після ухвалення статуту, відповідно до якого вони трактувалися як організаційна ланка роботи “Просвіти” і мали бути осередками економічного, освітнього і культурного життя. Такими були кооперативно-кредитові товариства “Дністер”, “Народна торгівля”, “Земельний банк гіпотечний”, “Красвий Союз Кредитовий”. Галичан заохочують до активної діяльності через курси – фінансово-господарські й професійні, садово-городні школи.

У діяльності подвижника К. Левицького трибунами поглядів були народовські органи, а пізніше видання націонал-демократичної течії – часописи “Батьківщина”, “Діло”, “Свобода”. Видання за його авторством як керівника УНДП містили різножанрові матеріали (промови, звернення, заклики).

Найяскравішою була організаторська видавнича і публіцистична діяльність, яка успішно виявлялася у справах.

В одному з видань – у “Часописі Правничій” (1889–1900) К. Левицькому вдалося професійно поєднати організаторські вміння із правничою діяльністю, яку відображено на шпальтах цього фахового видання галицьких правників. Кость Антонович став засновником і редактором, організатором, що згуртував навколо часопису авторитетних членів редакційного колективу (А. Горбачевський, С. Дністрянський, Є. Олесницький, О. Огоновський, П. Стебельський, С. Федак, А. Чайковський та ін.). В умовах відсутності матеріальних коштів це була величезна подвижницька праця, на яку здатна була лише високопрацевдатна, ініціативна і мудра особистість.

Оскільки редакційний портфель не завжди був заповнений, то з числа в число (з номера в номер) К. Левицькому доводилося самому братися за перо. Тому в часописі побачили світ його праці “Про новий цивільний процес в Австрії. Студія критична”, “Про уряди роз'ємні і суди мирові”, “Квестионар до збирання звичаєвого права на Руси”, “Руська мова на правничім виділі Львівського університету”, “Замітки літературні”, “Несвідомо доминений дідич (розвідка практична в освітленю теоретичнім)”, “Про новий устав езекуційний. Критичні замітки”, “Правна охорона необхідного мастку зобов'язаного”, “Про неважність в новім процесі цивільнім” та ін.

Однак чи не найбільше зусиль Кость Антонович зосереджував на політичному житті Галичини. Першу політичну українську “Народну Раду” він теж створював як співорганізатор. Саме це об'єднання популяризувало ідею поділу Галичини на українську і польську автономні провінції задля самостійності українського народу як мети визвольних змагань.

“Народна Рада” – це народовське політичне товариство, сформоване пізніше як об'єднання націонал-демократичного характеру в Галичині. Спочатку Кость Антонович працював секретарем, потім заступником, а згодом – головою цієї впливової партії. Як депутат парламенту Австро-Угорської імперії та Галицького Крайового Сейму, як діяч галицького політикуму, К. Левицький намагався втілювати ідеї УНДП. Його обирають головою Головної Української Ради, пізніше – Загальної Української Ради.

Політичні устремління щодо втілення державотворчих ідей К. Левицького привели його до активної участі на етапі функціонування Західно-Української Народної Республіки, організації збройного повстання у Львові вночі з 31 жовтня на 1 листопада 1918 року. Коли була створена ЗУНР, К. Левицький очолив її Державний Секретаріат як перший уряд.

Його перу належали перші законопроекти про основи державного устрою, військову, грошову, земельну та інші реформи. Але вже в грудні 1918 р. він змушений був залишити свою посаду.

Діяльність ЗУНР як еміграційної республіки теж пов'язана з ім'ям К. Левицького. В цей час він працював в Українському Національно-демократичному об'єднанні, редагував ще одне авторитетне видання “Життя і Право”.

У 1939 р. НКВС за політичну і громадську діяльність арештувало К. Левицького, ув'язнення тривало до 1941 року.

Тісні контакти із австрійським парламентом і польськими колегами давали можливість вільно поводитися у колі як парламентарів, так і юристів. Так шліфувався його світогляд і професіоналізм. К. Левицький – голова Українського парламентарного Клубу у Відні і Українського Сеймового Клубу у Львові, а в 1914 р. очолив Головну Українську Раду у Львові, Загальну Українську Раду у Відні. Вже після окупації Галичини поляками він був членом галицького уряду у Відні.

1924 р. К. Левицький повернувся до Галичини, але припинив свою участь у політичному житті, очолюючи різні культурні, господарські й фахові установи. Працював як голова Союзу Українських Адвокатів і редактор журналу “Життя і право” у Львові, виконував обов'язки члена Начальної Ради Адвокатської Варшави (1935–1939 рр.). Останнім виявом його організаторського таланту стала реалізація ідеї створення Української Національної Ради, яку К. Левицький заснував і головою якої був (1941) [1].

Історико-правові ідеї – це ґрунтовні напрацювання, які авторові-правнику вдалося викласти у своїх науково-публіцистичних, документальних працях. Для істориків, філософів, соціологів та правників вартісними є матеріали “Німецько-українського правничого словника (перше вид. 1893 р., друге – 1920 р.). Початком великої праці стали окремі публікації про культуру творення правничих термінів, опубліковані в “Часописі правничому” [1].

Такі статті дають розлогі імпульси для сучасних дослідників, оскільки робота над zdeформованою російськими впливами лексикою зі сфери права триває і, як правило, вона викликає тривалі дискусії. Вирішити їх можуть авторитетні напрацювання К. Левицького, який досконало володів німецькою мовою та був прекрасним правником, і відтак зі своїми сучасниками став професійним укладачем довідкового лексикографічного фахового видання, привертаючи увагу читачів своєю статтею “Про права руской мови” (1896).

Не обійдена увагою проблематика конституційного права та українського конституціоналізму, виборчого права та законодавства як інституту конституційного права.

Висновки. Державний діяч, правник, науковець, який дбав не стільки про своє ім'я, скільки про долю своєї держави як керманіч-стратег, відомий громадський діяч, вправний політик і організатор, який підтримував дипломатичні стосунки із сусідніми державами Європи, впливав на політику Австро-Угорщини і Польщі, реформував той спадок у європейській. Спадщина різної спрямованості – наукової, правової, громадської діяльності, політичної та еміграційної – це важливі уроки для сучасності, мистецтво державотворення, феномен появи і реалізації діяльності та ерудованої особистості, яка слугує для сучасників взірцем патріотизму, високої працездатності та державотворення.

Залишається низка невисвітлених фундаментальних концептів, які стосуються філософсько-правових ідей Костя Левицького. Вони сконцентровані у його творчому спадку, який ще очікує на своїх дослідників, як і на його сучасних дослідників – відданих справі й обов'язково безкорисливих, сильних духом і незламних.

1. Андрухів І. О. *Кость Левицький: сторінки життя* / І. О. Андрухів. – Ів.-Франківськ, 1995. – 46 с.
2. *Антологія правничої думки в Галичині (1889–1900)* / за заг. ред. М. М. Цимбалюка; укл. А. С. Токарська, О. В. Гришук, М. М. Цимбалюк. – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – Т. 1. – 408 с.
3. *Енциклопедія українознавства. Словникова частина. Т. 4* // Наукове товариство ім. Т. Шевченка. – Париж–Нью-Йорк, 1962. – С. 1268.
4. Крип'якевич І. П. *Історія України* / відп. ред. Ф. П. Шевченко, Б. З. Якимович. – Львів: Світ, 1990. – 520 с.
5. Кугутяк М. *Історія Української Націонал-Демократії 1918–1919*. – Т. 1. – К.– Ів.-Франківськ: Плаї, 2002. – 535 с.
6. *Левицький К. Великий зрив* / К. Левицький. – Львів: Вид. кооператива “Червона калина”, 1931. – 149 с.
7. *Невицький К. Українські політики Галичини* / К. Невицький // *Кафедра українознавства ТАНУ*. – Тернопіль: Б. В., 1996. – 178 с.
8. Полонська-Василенко Н. *Історія України 1900–1923 рр.* / Н. Полонська-Василенко. – К., 1991. – 136 с.
9. Трусевич М. С. *Суспільно-політичний рух у Східній Галичині в 50–70-х роках XIX ст.* / М. С. Трусевич. – К.: Наукова думка, 1978. – С. 133.